

Jan Camperts dubbelzinnige leven

door
Herman Rosenberg

In *Neuengamme bitter oord / daar hadden ze hem vermoord*, dichtte Remco Campert in 1983, veertig jaar na de dood van zijn vader. De regels maken deel uit van het gedicht 'Januari 1943' waarin hij beschrijft hoe zijn moeder, de actrice Joekie Broedelet, hem komt vertellen dat zijn vader is gestorven. De 13-jarige jongen weet niet wat hij met de tragische mededeling aanmoet. *Ik voelde niets / maar wist dat ik iets voelen moest*. Volgens de mensen bij wie hij toen was ondergebracht zou hij gezegd hebben: "Nou ja, ik zag hem toch al niet zo vaak."

Eigenlijk was en is er niemand die Jan Campert echt heeft gekend, schrijft Hans Renders in zijn vorige week verschenen biografie van de dichter-journalist. De biograaf zegt het fraai: 'Iedereen kent Jan Campert, niemand weet wie hij was'.

Campert werd pas na zijn dood beroemd door het vermaarde gedicht 'Het Lied der Achttien Dooden', dat velen tot op de dag van vandaag een brok in de keel bezorgt. *Ik zie hoe't eerste morgenlicht / door 't hooge venster draalt. / Mijn God, maak mij het sterven licht - / en zoo ik heb gefaald / gelijk een elk wel falen kan, / schenk mij dan Uw genâ, / opdat ik heenga als een man / als 'k voor de loopen sta*. Aldus de laatste strofe.

Kort nadat begin 1943 bekend werd dat Campert dood was, begon de mythevorming rond zijn persoon. Er ontstond een 'kolossaal misverstand', zoals Renders het noemt. Velen dachten dat Campert zelf één van die achttien doden was en dat hij het gedicht in de cel heeft geschreven. Niets is minder waar. De dichter schreef het gedicht in het huis van zijn tweede ex-vrouw, de dichteres Clara Eggink in het Bezuidenhout. Tekenares Fiep Westendorp, die bij Eggink woonde, was de eerste aan wie Campert het voordroeg. Dat was in 1941. De aanleiding voor het gedicht vormde het fusillieren van vijftien leden van de verzetsgroep De Geuzen en drie Februari-stakers.

Het Lied ging al snel illegaal circuleren en werd ook in en na de oorlog uitgegeven als rijmprint. Jan Campert werd een icoon van het verzet. Het was bijna alsof hij dit zelf heeft voorzien. In 1936 besloot hij zijn gedicht 'In Mineur' met de regel: *Wie weet slaag ik in den dood*. Een dankbare Renders koos deze woorden als titel.

Maar er is een groot probleem met dat 'slagen' van Campert. En dat is het hoofdthema van deze biografie. Het is niet het 'kolossale misverstand' - daar kon Campert zelf niets aan doen - het is zijn slechte reputatie en de toedracht van zijn arrestatie in de loop van 1942.

Louche kennissen

Renders doet precies uit de doeken wat er met Campert aan de hand was. De dichter was geen collaborateur en geen lid van de NSB, zoals na de oorlog is beweerd, maar heeft eind jaren dertig en in de twee eerste oorlogsjaren verkeerde vrienden gehad en een aantal verkeerde opdrachten aangenomen. Een van die louche kennissen was de Haagse journalist Arie Meijer Schwencke, die een persbureau had en vanaf 1940 voor de Duitsers werkte.

Huwelijksfoto van Jan Campert en Joekie Broedelet, 1928. foto uit besproken boek

Waarom liet Campert zich in met deze figuur? Omdat hij geld nodig had. Hij zat vanaf 1938 volledig aan de grond; als hij wat verdiende ging dat direct naar een incassobureau.

Nu die zogenaamde verzetsactiviteiten. Renders verrichte uitstekend spoorwerk en kon het drama grotendeels reconstrueren. Waar het op neerkomt is dat Campert in 1942 samen met een vriend joden ging helpen om naar België te komen. Het was meer een handeltje dan uit hoge

idealen geboren verzetswerk. De heren beurden zo'n driehonderd gulden per geholpen jood.

Na een aantal geslaagde transporten per taxi van Breda naar Turnhout, werd de zaak in juli 1942 verraden. Campert, zijn kompaan Nijkamp en 'een onbekende jood' werden gearresteerd. De jood pleegde in de gevangenis van Breda zelfmoord. Campert en Nijkamp belandden als politieke gevangenen via Amersfoort in het concentratiekamp Neuengamme. De zware dwangarbeid werd hen

daar spoedig noodlottig.

De 'onbekende jood' wordt door Renders geïdentificeerd als de 21-jarige Hagenaar Frans van Raalte. Het boek begint met de ontroerende afscheidsbrief die Van Raalte zijn familie en vrienden schreef, voordat hij vertrok. Renders meldt ons zo ongeveer alles wat hij over Van Raalte heeft gevonden. We lezen bijvoorbeeld over zijn vriendenclub 'The Giant Killers', die hij overhield aan zijn jaren op het Nederlands Lyceum en over een vakantiereis naar Zwitser-

land. Hier openbaart zich één van de zwakke punten van het boek. Renders overlaadt zijn betoog met feitjes en slaat veelvuldig zijpaadjes in. De grote lijn raakt daardoor soms uit het zicht.

Een ander probleem is de compositie van het boek. Het is een bekend biografen-vraagstuk: pak je het thematisch aan of chronologisch? Renders doet vooral het eerste en wel zodanig dat het boek talloze herhalingen bevat. Ook springt hij veelvuldig op en neer in de tijd. Heel hinderlijk wordt het wanneer hij aan het einde van het hoofdstuk 'De Dichter' uitkomt bij, uiteraard, 'De Achttien Dooden'. Pas vijftig pagina's verderop gaat het dan verder over dat gedicht. Raar is ook dat het niet in zijn geheel is afgedrukt. Wel komen we de tweede strofe op maar liefst drie verschillende plekken tegen.

Vuurvliegjes

Gelukkig staat hier veel positiefs tegenover. Zoals gezegd, Renders is een goed speurder. Hij brengt bijvoorbeeld minutieus Camperts activiteiten als journalist in Den Haag in kaart. De dichter was jarenlang kunstredacteur van het dagblad de Nieuwsgier, later de Nieuwsbron; het was één van de vele kleinere kranten die er in de stad verschenen naast de Haagse Courant, Het Vaderland en de Residentiebode. Hij schreef een dagelijkse column ('Vuurvliegjes') en talloze boekrecensies, maar deed ook wel reportages, bijvoorbeeld over de Bijenkorf als werkgever.

De relaties met het literaire establishment waren slecht. Campert en zijn vrienden zetten zich af tegen het tijdschrift Forum van 'Menno Afbraak' en Du Perron. Du Perron op zijn beurt had het over 'de lul geheten Campert'.

Hoe moeten we Jan Campert nu beoordelen? Als dichter behoorde hij tot de 'middelmaat'; pas met zijn laatste bundel 'Sonnetten voor Cynara' (1942) verwierf hij enige erkenning. Van zijn persoonlijk leven maakte hij een puinhoop, zoals hij zelf in de novelle 'Slordig beheer' heeft toegegeven: veel vrouwen en veel jenever. En Camperts reputatie als verzetsman stoelt op vrijwel niets. Het beoogde geldelijk gewin van de jodenhulp was nog niet het ergste. Kwalijker was de gebrekkige organisatie van de transporten en het ontbreken van hulp in België. De joden die Campert wél over de grens wist te krijgen zijn allemaal gepakt.

De vraag is of het niet nóg erger is geweest. Renders denkt van niet, maar constateert wel dat het Campert-dossier van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie is vernietigd, waarschijnlijk door het instituut zelf. Men wilde geen rond de nagedachtenis van de schrijver. Renders concludeert: 'In de hiërarchie der feiten waar het Jan Camperts wat dubbelzinnige leven tijdens de bezetting betreft, staat bovenaan dat hij op 12 januari 1943 in een concentratiekamp is bezweken.' Misschien moeten we Campert inderdaad het voordeel van de twijfel geven.

Hans Renders: 'Wie weet slaag ik in de dood - biografie van Jan Campert'. Uitgever: De Bezige Bij. Prijs: € 27,50.

Jan Campert: 'Dat ik van binnen brand - keuze uit de gedichten'. Uitgever: idem; prijs: € 18,50.